

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-344-6-18>

CONDITIONS FOR THE FORMATION OF A RIVER NETWORK AND RUNOFF WITHIN THE CITY OF POLTAVA

УМОВИ ФОРМУВАННЯ РІЧКОВОЇ МЕРЕЖІ ТА СТОКУ В МЕЖАХ М. ПОЛТАВИ

Sarnavskiy S. P.

*Postgraduate Student,
Assistant at the Department of Geography,
Teaching Methods and Tourism
Poltava V. G. Korolenko National
Pedagogical University
Poltava, Ukraine*

Сарнавський С. П.

*аспірант,
асистент кафедри географії,
методики навчання і туризму
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна*

Yermakov V. V.

*Candidate of Geographical Sciences,
Associate Professor at the Department
of Geography, Teaching Methods
and Tourism
Poltava V. G. Korolenko National
Pedagogical University
Poltava, Ukraine*

Єрмаков В. В.

*кандидат географічних наук,
доцент кафедри географії,
методики навчання і туризму
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка
м. Полтава, Україна*

Сучасна гідрологічна мережа м. Полтави та околиць представлена сукупністю природних і штучних водойм (річки, струмки, ставки, руслові водосховища). Загальний аналіз умов її формування передбачає вивчення впливу таких чинників, як тектонічна будова і рельєф території, її клімат, а також вплив антропогенного чинника.

При характеристиці річкової мережі в межах м. Полтави та околиць слід зазначити насамперед досить щільну мережу природних водотоків (в історичний період вони являли собою частину постійної річкової сітки), які в цілому належать до басейну Ворскли – її правих і лівих приток. Цьому сприяли перш за все рельєфні та гідрологічні умови території, сприятливі для зародження численних водотоків (розгалужена яружно-балкова мережа, загальна пересіченість рельєфу). Особливістю будови річкових басейнів в межах правобережної частини м. Полтави є наявність головного вододілу, який проходить через центрально-західну частину міста у напрямку з північного сходу на південний захід та південний схід відокремлюючи безпосередньо басейни правих приток Ворскли від басейнів річок Полузир'я та Вільшаної, що дозволяє виділяти три окремі суббасейни.

Аналіз умов формування річкової мережі та характеристик річкового стоку в межах м. Полтави та околиць ґрунтується на особливостях фізико-географічного положення території з урахуванням антропогенного чинника (див. табл. 1.1).

Назва річки	Суббасейн річки	Довжина, в км	Довжина в межах міста Полтави, в км	Площа басейну, в км ² (в межах міста)	Густина річкової мережі в межах м. Полтави, в км/км ²	Швидкість течії річки, в м/с	Витрата води, в м ³ /с
<i>Гожулівське Полудзір'я</i>	Полудзір'я	8,3	3,2	9,9	0,32	0,29	0,15
<i>Говтвянчик</i>	Вільшана	2,5	0,72	2,2	0,33	0,14	0,03
<i>Пушкарівський струмок</i>	Вільшана	1,2	1,2	1,7	0,71	0,44	0,07
<i>Вільшана</i>	Вільшана	18	3,8	116 (18,6)	0,21	0,4	0,03
<i>Горбанівський струмок</i>	Вільшана	2,7	1,6	4,3	0,37	0,33	0,01
<i>Тарапунька</i>	Ворскла	5,32	5,32	4,7	1,13	0,33	0,08
<i>Тарапунька (Ботсад)</i>	Ворскла	0,13	0,13	1,4	0,1	0,15	0,006
<i>Рогізна (Папянка)</i>	Ворскла	0,44	0,44	1,5	0,3	0,29	0,009
<i>Лтава (Полтавка)</i>	Ворскла	2,5	2,5	2,75	0,9	0,1	0,03
<i>Чорна</i>	Ворскла	1,36	1,36	3	0,45	0,38	0,05
<i>Чорненька</i>	Ворскла	2,1	2,1	1,33	1,58	0,63	0,06
<i>Кобищанка</i>	Ворскла	1,7	1,7	0,8	2,1	0,37	0,019
<i>Очеретянка</i>	Ворскла	0,66	0,66	0,7	0,93	0,2	0,002
ЗАГАЛОМ або серед. значення	Ворскла	46,91	24,73	150,28 (34,28)	0,73	0,31	0,546

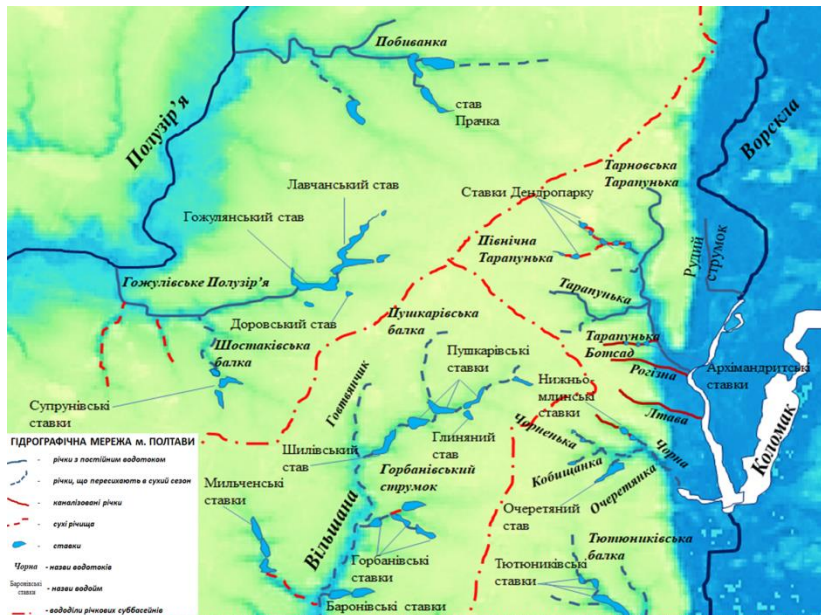

Рис. 1. Гідрографічна мережа міста Полтави [1, 2]

В цілому характер розташування річкових долин головним чином зумовлене розломною тектонікою і відповідно нахилом поверхні з півночі на південь, а також характером та інтенсивністю неотектонічних піднять. Тому долини річок Ворскли, Вільшаної та Полузир'я мають асиметричний характер з крутими правими та низькими терасованими лівими берегами. У тектоніко-геоморфологічному відношенні район м. Полтави та околиць знаходиться в межах північної підвищеної частини Придніпровської низовини – Полтавської рівнини з висотами до 120–200 м, яка являє собою давні тераси пра-Дніпра, утворені при його відступанні у південно-західному напрямку.

Перевищення вододілів над річковими долинами становить до 90 м. Зазначена вище конфігурація річкової мережі та її щільність багато у чому зумовлені структурними особливостями рельєфу даної ділянки території, панівними типами морфоскульптур (ерозійно-аккумулятивний тип рельєфу) та провідними рельєфоутворюючими процесами. Наступним чинником формування річкової мережі на даній території є клімат з характерними показниками його основних елементів, які зумовлюють його помірно-континентальні риси (південної частини

Атлантико-континентальної помірно-вологої, помірно-теплої кліматичної області). Це зумовило специфіку водного живлення річок району та віднесення їх до Східноєвропейського типу за характером річного розподілу річкового стоку.

Окремим чинником виступає антропогенна діяльність в межах міста та околиць, яка істотним чином вплинула на трансформацію природної річкової мережі той бік її деградації та зміни характеру формування стоку та водного балансу території у т. ч. внаслідок значної зарегульованості. Саме зарегульованість стоку становить одну з найхарактерніших його ознак в межах м. Полтави та її околиць (див. рис. 1). На сьогодні 3 праві притоки Ворскли в межах міста Полтави частково каналізовані – Тарапунька (Ботсад), Рогізна (Панянка) та Чорна, а русло легендарної Лтави (Полтавки) повністю взято в труби, окрім джерела витоку – джерела Марусі Чурай та гирла при впадінні її у Ворсклу. В межах русел більшості річок, струмків та балок в межах міста Полтави та околиць існує 110 ставків, з них 50 в межах міста [3]. Вони утворились в результаті побудови загат в долинах річок та балок. Найбільша їх кількість сконцентрована в межах наступних річок та їх приток – Гожулівського Полузир'я – 30, Побиванки – 29, Вільшаної – 27, Тарапуньки – 13 та Чорної – 11. Найбільшими ставками в межах міста Полтави є Гожулівський став в межах річки Гожулівське Полузир'я з площею поверхні – 0,07 км², Пушкарівський став № 1 (р. Вільшана) – 0,07 км², Лавчанський став (р. Гожулівське Полузир'я) – 0,05 км² та Пушкарівський став № 2 (р. Вільшана) – 0,04 км². Найбільшою штучною водоймою м. Полтави є руслове водосховище на Ворсклі при впадінні до неї її лівої притоки Коломаку. Північна межа водосховища обмежується дамбою у с. Вакуленці, а південна межа досягає дамби у с. Нижні Млини. Площа цього водосховища складає – 1,1 км².

Література:

1. Топографічна карта М-36-093 (Полтавська область. Решетилівка) масштабу 1:100 000
2. Топографічна карта М-36-094 (Полтавська область. Полтава) масштабу 1:100000
3. Google Earth. URL: https://earth.google.com/web/@49.58067135,34.5151519,139.17369431a,18251.32188105d,35y,0.0318h,0t,0r?utm_source=earth7&utm_campaign=vine&hl=uk